

Η ανατροφή των παιδιών

ίσως σκε-φθεί κάποιος δικαιολογημένα τι

έχει να πει ένας απομακρυσμένος Αγιορείτης μοναχός για την οικογένεια, για τους γονείς και την ανατροφή των τέκνων τους; Ο μοναχός δεν είναι ανέραστος, μισόκοσμος κι απομονωμένος. Ο μοναχός είναι ευχέτης υπέρ όλης της οικουμένης. Πάντοτε η Εκκλησία ήθελε ν' ακούει τους μοναχούς. Στην ιερά ησυχία σοφίζεται, φωτίζεται, αγωνιζόμενος και καθαιρόμενος. Παρατηρεί λοιπόν τους ασκη-τές να μηνύουν στον άστατο κόσμο το «στώμεν καλώς, στώμεν μετά φόβου». Η μεγάλη τρυφή του κόσμου, η υπερκαταναλωτική κοινωνία, η ευδαιμονία, η ευμάρεια δεν είναι διόλου θετικά στοιχεία για την ανάπτυξη της πνευματικής ζωής.

Ιδιαίτερα μας προβληματίζει η αδιαφορία των νέων, με τα πολλά ψυχικά τραύματα. Ταπεινά φρονούμε πως ένα τελευταίο ακόμη οχυρό είναι η οικογένεια, παρά τα όποια προβλήματά της. Το πνεύμα του κόσμου έφερε μέσα στην οικογένεια ταραχή, αποσύνδεση, εν ονόματι της ελευθερίας και των δικαιωμάτων, ρήξη και διαμάχη. Η αντιλογία, η γκρίνεια, ο καυγάς, η απειλή, η ψυχρότητα σκιάζουν πολλά σπίτια. Απουσιάζει η αλληλοπεριχώρηση, η αλληλοκατανόηση και ο αλληλοσεβασμός. Η εκκλησιαστική ζωή μόνο θα μας επαναφέρει στην ευθεία. Τότε είναι περιττές όποιες άλλες γνώμες, νουθεσίες και συμβουλές. Η απεκκλησιοποίησή μας θέριεψε το εγώ μας και μας θέλει κυρίαρχους και εξουσιαστές των πάντων, ακόμη και των πολύ δικών μας ανθρώπων, των συζύγων, των παιδιών. **Όταν λέμε εκκλησιαστική ζωή δεν θεωρούμε μια γενικά καλή αντίληψη για την εκκλησία, μια πίστη σε ένα ανώτατο ον, μια ευχάριστη ιδεολογία.** Η ζωή της Εκκλησίας είναι συγκεκριμένη, με ορθή πίστη στο ζώντα Τριαδικό Θεό, λατρευτική ζωή, αγωνιστική πορεία καθάρσεως και αγιασμού.

Οι γονείς αξίζει από μικρά **να οδηγούν τα παιδιά τους τακτικά στην Εκκλησία**. Να συνηθίζουν, να λειτουργούνται, να ασπάζονται τις εικόνες, να κάνουν σωστά το σταυρό τους, να κοινωνούν των αχράντων μυστηρίων. Ας είναι ζωηρά και

άτακτα, ας κλαίνε, δεν πειράζει, μαθαίνουν, μυρίζουν τα ρούχα τους λιβάνι, ευλογούνται, αγιάζονται. Με μεγάλη μου λύπη είδα σε ορθόδοξους ναούς στην Αμερική, την ώρα της θείας Λειτουργίας να είναι στο υπόγειο τα παιδάκια με την νηπιαγωγό, για να μην ενοχλούν στο ναό τους προσευχόμενους... Είναι απαραίτητο από μικρά τα παιδιά να μάθουν τον τακτικό εκκλησιασμό. Ας μη καταλαβαίνουν, η χάρη ενεργεί πλούσια εντός τους.

Με το «δι' ευχών» δεν τελειώνει η θεία Λει-τουργία και τα «θρησκευτικά μας καθήκοντα». Χριστιανοί δεν είμαστε μόνο στην εκκλησία. Η εκκλησία θα πρέπει να επεκταθεί στο σπίτι μας. **Να υπάρχει εκεί το προσευχητάρι**, όχι μόνο για τις δύσκολες ώρες, αλλά καθημερινά. Εκεί ν' αρχίζει και να τελειώνει η ημέρα. Μακάρι να είναι όλη μαζί η οικογένεια. Αν είναι δύσκολο κι ένας ένας. Τι ωραίο να συνδεθεί κανείς από μικρός με την προσευχή. Δεν θάχει ποτέ μοναξιά. Θάχει ανοικτό μόνιμο δίαυλο με τον Θεό. Αν κανείς παραπονείται από έλλειψη χρόνου, μπορεί να προσεύχεται και στον δρόμο, και στο αυτοκίνητο και στο γραφείο. Δεν χρειάζονται βιβλία και γνώ-σεις· κι ένα «Κύριε ελέησον» εγκάρδιο, είναι ωραία προσευχή. Αρκεί να λέγεται με συναίσθη-ση, με ταπείνωση. Οι μητέρες, οι νοικοκυρές, οι δασκάλες, οι νοσοκόμες, όλες οι γυναίκες, οι άνδρες, στα κτήματα, στις οικοδομές, στις τρά-πεζες, στα ταξίδια· τα παιδιά και στο παιχνίδι και στο σχολείο και στο δωμάτιό τους μπορούν να λένε μία μικρή προσευχή μόνο πέντε μικρών λέξεων: «Κύριε Ιησού Χριστέ ελέησόν με!»

Να μάθει κανείς από νωρίς να κάνει τον σταυρό του, που ξυπνά, που κοιμάται, που ξεκινά κι επιστρέφει στο σπίτι, που αρχίζει και τελειώνει το φαγητό του ή την εργασία του, που πιάνει το τιμόνι ή το μολύβι. Τι ωραίο να ζητάμε πάντα τη βοήθεια του Θεού για όλα. Και θα την έχουμε. Γι' αυτό υπάρχει, για να δίνει σε αυτούς που του ζητούν, για ν' ανοίγει σε αυτούς που του κρούουν, για ν' ακούει αυτούς που τον επικαλούνται.

Εμπνευστής, χειραγωγός, συνδετικός κρίκος της οικογένειας είναι **ένας καλός κι έμπειρος πνευματικός πατέρας**. Καλό είναι να είναι ένας για όλα τα μέλη της οικογένειας. Όταν όμως για διάφορους λόγους δεν γίνεται, δεν πειράζει πολύ. Σημασία έχει να υπάρχει πνευματικός κι ας μην είναι κοινός, ώστε να δίνει κοινή γραμμή πλευσε-ως. Καλό επίσης είναι από μικρά και τα παιδιά -από τότε που καταλαβαίνουν- να μάθουν την εξομολόγηση. Ούτε να τα ξεθαρρεύουμε ούτε και να τα φοβίζουμε γι' αυτό. Φυσιολογικά, απλά, ειρηνικά, με φόβο Θεού, με σεβασμό, ειλικρίνεια και τιμιότητα. Σε αυτό θα βοηθήσουν και οι γονείς και οι πνευματικοί, δίχως βία, πίεση και καταπίεση, που φέρνουν αντίδραση κι άσχημα αποτελέσματα.

Για την οικογένεια και τη σύνδεσή της **απα-ραίτητη είναι η ησυχία**. Όχι απλά οι λεγόμενες ώρες κοινής ησυχίας, αλλά γενικά είναι πολύ χρή-σιμη η ωραία ησυχία.

Ακούει κανείς μουσική στο δωμάτιό του, γιατί να την έχει τόσο δυνατά και να ενοχλεί όλους τους άλλους. Το ίδιο και με την τηλεόραση, στην οποία θα επανέλθουμε, ή όταν μαστορεύει κάποιος κάτι ή όταν συζητά. Γιατί συνεχώς να φωνάζουμε, σαν να μαλώνουμε, για-τί να επιτρέπουμε τόσο θόρυβο και μέσα στο σπί-τι μας; Ο θόρυβος δημιουργεί ανησυχία, ταραχή, ένταση, νευρικότητα, θυμό. Χρειάζεται να βρούμε και τις ώρες της προσωπικής ησυχίας προς μελέτη και περισυλλογή. Γεμίζουμε στενά το πρό-γραμμά μας, δεύτερες εργασίες, πολλές υποχρε-ώσεις, δραστηριότητες, ανάγκες, μέριμνες, κοι-νωνικές εκδηλώσεις, επισκέψεις, δημόσιες σχέσεις και λοιπά. Ο πιο άγνωστος τελικά είναι ο πλη-σιέστερος εαυτός μας. Μήπως φοβόμαστε να μείνουμε μόνοι; Μήπως τελικά αδυνατούμε να δούμε κατάματα το εσωτερικό μας κενό; Πρέπει οπωσδήποτε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις κι ευκαιρίες ησυχίας. Ν' αφιερώσουμε λίγη ώρα και στον δικαιολογημένα απαιτητικό εαυτό μας. Αυτό δεν είναι εγωιστικός ατομισμός. Αν δεν βοηθηθούμε δεν μπορούμε να βοηθήσουμε ποτέ κανένα.

Πάρτε τα παιδιά σας και πηγαίνετε σ' ένα μοναστήρι, σ' ένα εξωκκλήσι στην εξοχή, ανάψτε ένα κεράκι, κάντε ευλαβικά τον σταυρό σας, αναπνεύστε, ξελαχανιάστε, αναπαυθείτε, πέστε δυο λόγια εγκάρδια με τους δικούς σας ανθρώπους. Πάτε να ψυχαγωγηθείτε στα λεγόμενα κέντρα διασκεδάσεως και η πολυκοσμία, ο καπνός, ο θόρυβος, η αναμονή σας κουράζουν πιο πολύ. Πάτε για διακοπές και βρίσκετε πιο πολύ κόσμο εκεί απ' ό,τι στη γειτονιά σας. Πάτε σ' ένα προ-σκύνημα, σ' ένα Γέροντα, σ' έναν φτωχό. Μάθετε τα παιδιά ν' αγαπάνε, να προσφέρουν, να δίνουν, να χαίρονται. Πάτε σ' ένα φιλικό σπίτι που δεν θα συγχισθείτε με πολιτικολογίες και κουτσομπολιά, αλλά θα κερδίσετε κάτι πνευματικά. Πρέπει να συνδέονται οι χριστιανικές οικογένειες, να πιά-νουν καλές φιλίες τα παιδιά τους. Στον δύσκολο κόσμο είναι αναγκαίες οι καλές συναναστροφές. Όλοι στο βάθος μας ζητάμε πνευματική ενίσχυ-ση , συμπαράσταση, παρηγοριά.

Τον ελεύθερο χρόνο του δεν θα τον χαρεί αλη-θινά κανείς ούτε στο καφενείο, ούτε στη ντισκο-τέκ, ούτε στην τηλεόραση. **Η τηλεόραση έχει καταλάβει κεντρική θέση στη ζωή του νεοέλληνα.** Είναι κάτι σαν την αρχαία εστία, σαν βωμός, σαν άμβωνας. Αγαπάται, προσέχεται, επηρεάζει, συντονίζει, αλέθει. Μαθαίνει νέο τρόπο σκέψεως και εκφράσεως, τι θα φορέσουμε, τι θα φάμε, που θα πάμε, τι θα κάνουμε. Πρότυπα οι «ήρωες» των φθηνών εκπομπών συνεχείας κι όχι οι ήρωες της πατρίδος· οι εκφωνητές κι όχι οι άγιοι. Πήγα σ' ένα σπίτι στην Αθήνα. Ήταν οι γονείς με τα δυο τους παιδιά. Είχαν τέσσερις τηλεοράσεις, μία για τον καθένα. Τέλεια απομόνωση. Λέω· τουλάχιστον βάλτε τη μία στο σαλόνι, να κάθεστε όλοι μαζί, να συζητάτε αυτά που βλέπετε, έστω κι αν δεν συμφωνείτε...

Όταν λοιπόν κανείς κάθεται ώρες στην τηλεό-ραση και ζαλίζεται από τα μύρια που βλέπει κι ακούει, πώς να ησυχάσει, πώς να προσευχηθεί, να δει τον εαυτό του και τους δικούς του; Πώς θ' ακουστούν τα λόγια μου, όταν σας πω να φέρετε στο σπίτι σας έναν ιερέα, να κάνει έναν αγιασμό ή ένα ευχέλαιο; Να φυλάτε αντίδωρο κι αγιασμό, να παίρνετε κάθε πρωί, ν' ανάβετε το καντήλι, να θυμιάζετε, να μαθαίνουν και τα παιδιά, να χαίρονται, να κατανύσσονται, να ευλογούνται. Να μάθουμε να πηγαίνουμε και στις αγρυπνίες. Εδώ στον κόσμο δεν είναι μακρές και μεγάλες. Δίνουν χάρη στην ψυχή. Επίσης ιδιαίτερα καλό είναι ο σύνδεσμος με την ενορία μας, τον εφημέριο της ενορίας μας, το κατηχητικό για τα παιδιά, τον κύκλο ομιλιών για τους μεγάλους, το φιλόπτωχο ταμείο. Το αγροτικό ιατρείο, δίνει τις πρώτες απαραίτητες βοήθειες, έλεγε ο μακαριστός Γέροντας Παΐσιος, κι αυτό είναι η ενορία· τα μονα-στήρια είναι οι κλινικές για έκτακτες ανάγκες.

Να συνδεθούμε με τον άγιο της ενορίας μας, με τον άγιο του οποίου φέρουμε τ' όνομα. Στο δωμάτιο του παιδιού νάχουμε την εικόνα του αγίου του, τον άγγελό του κι όχι εκείνα τ' ανθρωπόμορφα τέρατα των πολεμοχαρών παιχνιδιών και των εκκεντρικών τραγουδιστών με τις αλυσίδες και τους χαλκιάδες, ως σκλάβους παθών εξουσιαστικών. Να εορτάζουμε περισσότερο τον άγιο που φέρουμε τ' όνομα, δίχως να το παρα-ποιούμε, το συντομεύουμε και το κάνουμε ξενι-κό, κι όχι να εορτάζουμε μόνο τα γενέθλια δίχως εκκλησιασμό. Ούτε να ζητάμε από τους ιερείς να δίνουν στη βάπτισή ονόματα ξενόφερτα, που δεν υπάρχουν άγιοι τιμώμενοι με τέτοια ονόματα.

Να αφιερώνουμε αρκετό χρόνο στα παιδιά μας, να συζητούμε, να αστειευόμαστε μαζί τους, να αναπτύσουμε διάλογο. Όταν σταματήσει ο διάλογος τότε να φοβόμαστε. Για να υπάρχει διάλογος χρειάζεται απαραίτητα αγάπη, υπομονή, χρόνος, κατανόηση, καταδεκτικότητα. Αν το παιδί φοβάται, σκέφτεται πώς θα αντιμετωπίσει τον αδέκαστο κριτή πατέρα ή την αυστηρή και παράξενη μητέρα κλείνεται στον εαυτό του, θα προσπαθήσει να λύσει το πρόβλημά του με τους φίλους του, που δεν είναι πάντα οι καλύτεροι σύμβουλοι. Αν δεν έχουμε την καλή αυτή επικοινωνία με τα παιδιά μας και δεν τους δώσουμε την άνεση να μας εκμυστηρευτούν τα μυστικά τους, τις αγωνίες τους, τις σκέψεις, τα σχέδια και τα όνειρά τους είναι σαν να τους κόβουμε τα φτερά και να τα φυλακίζουμε στο κλουβί. Τα παιδιά πρέπει να τα ακούμε κιόλας. Τα παιδιά δεν είναι μόνο να τα διδάσκουμε, λέει ο Ντοστογιέφσκυ, αλλά και να διδαχθούμε αρκετά από αυτά και κυρίως την ακακία, τον αυθορμητισμό, τον ενθουσιασμό. Μη θέλουμε να τα κάνουμε ακριβή αντίγραφα του εαυτού μας, να τα κάνουμε- μπορούν δεν μπορούν- αυτό που δεν μπορέσαμε να γίνουμε εμείς. Τα παιδιά δεν πρέπει να γίνουν προέκταση του εγώ μας. Να τα βοηθήσουμε στην κλήση τους. Να τα

εμπιστευθούμε, να τους δώσουμε καλές βάσεις. Κυρίως στην υγιή θρησκευτική αγωγή και όχι στη θρησκοληψία και τον φανατισμό.

Να μην τα πιέζουμε, να μην τα εξαναγκάζου-με εξουσιαστικά κι απειλητικά, γιατί αργά ή γρή-γορα θ' αντιδράσουν. **Να τα εμπνέουμε πιο πολύ με το παράδειγμά μας** παρά με τα λόγια μας. Δεν μπορεί όλη μέρα το ανδρόγυνο να καυγαδίζει και να γκρινιάζει και να θέλει τα παιδιά να είναι ήσυχα και ήρεμα. Οι συζυγικοί καυγάδες καταματώνουν τις παιδικές ψυχές. Κυρίως τα διαζύ-για. Τα παιδιά γίνονται θλιμμένα, νευρικά, άτακτα, ανυπάκουα, με μαθησιακές δυσκολίες στο σχολείο. Ντρέπεται, κλαίει, θυμώνει, οργίζεται το παιδάκι όταν δεν βλέπει τους γονείς του μονια-σμένους. Η ορθή θρησκευτική αγωγή από νωρίς έχει μεγάλη σημασία. Η Εκκλησία πρέπει να παρουσιασθεί σαν το σπίτι του ουράνιου κοινού πατέρα μας κι όχι σαν κάτι ξένο, μακρινό, μεγά-λο και περίεργο. Να ερμηνεύσουμε στα παιδιά, αφού βέβαια γνωρίζουμε εμείς καλά πρώτα, τι περιμένει η Εκκλησία από εμάς. Ποιος είναι ο σκοπός και το νόημα της ζωής. Γιατί ήλθε ο Χρι-στός στη γη, γεννήθηκε, δίδαξε, θαυματουργήσε, σταυρώθηκε, αναστήθηκε κι αναλήφθηκε, ώστε από μικρά να νιώσουν με φιλότιμο και λαχτάρα τον πόθο του αγαθού, της αρετής, του καλού, του αγιασμού και της σωτηρίας.

Όλα με διάκριση, με τάξη, με σεβασμό, με ευγένεια. **Να μη μπουχτήσουμε, να μη κουράσουμε και ζαλίσουμε τα παιδιά με πολλά και μεγάλα.** Η υπερπροστατευτικότητα είναι κακή όσο και η αδιαφορία. Δεν θα τάχουμε αλυσοδεμένα, φοβισμένα και κυνηγημένα τα παιδιά. Θα σεβόμαστε την ελευθερία τους. Δεν θα τα παρατηρούμε υπεράγαν αυστηρά συνέχεια, δεν θα τα βλέπουμε καχύποπτα, ως τηλεκατευθυνόμενα και ανόητα. Λέγει ένας σύγχρονος Γέροντας: «Η μεγάλη έγνοια μας κάνει να είμαστε πολύ αυστηροί. Μας κάνει να είμεθα πάρα πολύ αυστηροί και πολλές φορές άτεγκτοι και ανυποχώρητοι σε μερικά πράγματα. Πρέπει, αγαπητοί μου, να το χωνέψουμε ότι τα παιδιά, τα σύγχρονα παιδιά, δεν έχουν δύναμη να αντέχουν την αυστηρότητα, που αντέχате εσείς οι παλαιότεροι. Αλλά πρέπει διά του διαλόγου και διά της πειθούς να τους λέμε το καλό και μετά διά προσευχής να αναπληρώνουμε. Γι' αυτό μην ανησυχείτε· εσείς να προσεύχεσθε για τα παιδιά σας και μην έχετε άγχος» (Αρχιμ. Εφραίμ Βατοπαιδινός).

Νομίζω πως δεν έχουμε αγαπήσει πολύ την προσευχή, δεν έχουμε πιστεύσει δυνατά στη δύναμή της. Θεωρούμε πιο ικανά τα δικά μας λόγια και όχι τη θεία φώτιση. Πιστεύουμε στον εαυτό μας περισσότερο απ' ότι στον Θεό. Τα παι-διά κάποιας οικογένειας, όποτε γυρνούσαν στο σπίτι αργά το βράδυ, έβρισκαν τη μητέρα τους γονατιστή στις εικόνες. Έτσι, το σκέφτονταν πολύ ν' αργήσουν, γιατί καθυστερούσαν τη γονυκλισία της μητέρας τους. Μια άλλη χήρα, μητέρα δύο παιδιών, φτωχή, που καθάριζε σκάλες για να ζήσει, έγραφε στον γέροντα Παΐσιο:

«Γέροντα, να προσεύχεστε για μένα, γιατί προσεύχομαι μόνο έξι ώρες την ημέρα»!... Προφανώς έλεγε την ευχή του Ιησού.

Θέλετε να είμαι ειλικρινής μαζί σας; Ή θέλετε να σας κολακεύω και να σας ψευτοπαρηγορώ. Φρονώ πως μόνο η αλήθεια, με αγάπη βέβαια, ελευθερώνει κι αναπαύει. **Μη φοβόμαστε τα παι-διά.** Μην πανικοβαλόμαστε με το πρώτο πρόβλημά τους, μη χάνουμε την ψυχραιμία μας, εκνευριζόμαστε, θυμώνουμε και φωνάζουμε. Ας δούμε με καθαρότητα κι αληθινότητα τα πράγ-ματα. Μήπως το πρόβλημα του παιδιού μας θίγει τον εγωισμό μας; Μήπως είχαμε κατασκευάσει μια ωραία βιτρίνα, που το εσωτερικό της είχε στοιχεία φαρισαϊκής υποκρισίας, ταπεινοσχημίας αξιοκατάκριτης και μια ονειρική κι όχι πραγμα-τική εικόνα; Ήταν κάποτε μία μητέρα κι ανησυ-χούσε πολύ για την αντίδραση του παιδιού της που ήταν στην εφηβεία. Ανησυχούσε για το καλό τους όνομα, τι θα πει η κοινωνία που τους σέβε-ται, τι θα πει ο κόσμος που τους αναγνωρίζει ως καλούς. Πήγε στον γέροντα Πορφύριο να παρα-πονεθεί για την κατάσταση του παιδιού της. Φοβάμαι πως πιο πολύ ανησυχούσε για το γόη-τρό της, για το καλό της όνομα, για το τι θα πει τώρα ο κόσμος, παρά για το μικρό μαρτύριο του παιδιού της. Περίμενε κι ο Γέροντας να της πει πόσο καλή ήταν εκείνη και πόσο κακός ο γιος της. Ο Γέροντας όμως κατάλαβε πολύ καλά τι συνέ-βαινε και της είπε: Για να δω τα γόνατά σου... Δηλαδή το πρόβλημα του παιδιού σου το έκανες προσευχή, το εναπόθεσες στον Θεό, ταπεινώθη-κες, έσκυψες μπροστά του;

Μην πιέζετε πολύ τα παιδιά, μη ζητάτε υπερ-βολικά κι απραγματοποίητα πράγματα, μη δημι-ουργείτε ένα αφόρητο κλίμα στο σπίτι, νοσηρής ευλάβειας, που απωθεί και δεν συγκεντρώνει τους νέους στο σπίτι. Οι ιδανικοί γονείς υποχω-ρούν κιόλας, ανέχονται, παρακαλούν, ζητούν και συγνώμην αν χρειασθεί κάποτε. Το παιδί χρειά-ζεται και κατανοεί την εμπιστοσύνη που θα του δείξετε, την αγάπη που θα σέβεται την ελευθερία του. Η αγάπη να μη σκλαβώνει, πνίγει, φιμώνει κι απομακρύνει την άνεση να πει και τη γνώμη του, την αντίρρησή του, την αμφιβολία του. Νάμαστε έτοιμοι να τ' ακούσουμε όλα με κατανόηση.

Δεν μπορεί συνέχεια ν' απαγορεύουμε και τίποτε να μην επιτρέπουμε. **Πρέπει να δώσουμε κι εναλλακτικές λύσεις.** Μην τα κάνουμε τα παι-διά τρομοκρατημένα και φοβισμένα να βγουν στον δρόμο. Ένας στείρος ηθικισμός δεν βοηθά τα παιδιά. Όχι όλο να τα κυνηγάμε. Να μην κουραζόμαστε να συζητάμε μαζί τους. Να τους πούμε τα τυχόν παράπονά μας γι' αυτά, να μας πουν και κείνα τα δικά τους παράπονα. Να τ' ακούμε ταπεινά. Να κοιτάμε βαθιά μέσα μας, αναζητώντας το γιατί θυμώνουμε τόσο όταν δεν κάνουν κάτι που τους είπαμε: Επειδή παρακούν και σφάλλουν κι αδικούν τον εαυτό τους, ή επει-δή δεν πέρασε το δικό μας και θίγεται ο πολυς εγωισμός μας; Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να είμαστε

προσεκτικά ειλικρινείς. Τα παιδιά βλέπουν βαθύτερα, μακρύτερα και καθαρότερα απ' ό τι νομίζουμε. Μη θέλουμε να τα κοροϊδεύουμε. Τα παιδιά μας αυτό που θα πάρουν θα δώσουν αύριο και στα παιδιά τους. Μη βιαζόμαστε να δούμε άμεσους καρπούς των λόγων μας.

Δυστυχώς τα σχολεία σήμερα δεν προσφέρουν γνήσια ορθόδοξη παιδεία. Έτσι πρέπει κατά κάποιο τρόπο **να γίνει το σπίτι σχολείο**. Το παιδί από μικρό, με ωραίο και διακριτικό τρόπο, να μάθει τις ευαγγελικές ζωοποιές αλήθειες, ώστε να μην μπορεί αργότερα κανένας μοντέρνος δάσκαλος, ορθολογιστής καθηγητής και προοδευτικός φίλος να τις ξεριζώσει από την καρδιά του. Γράφει ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης στη «Χριστιανική Παιδαγωγία» προς τους γονείς και δασκάλους: «Πρέπει να γνωρίζουν οι ευσεβείς γονείς και οι ενάρετοι διδάσκαλοι ότι τα παιδιά, εις την πρώτην ηλικία τους, δηλαδή μέχρι επτά χρόνων, πολεμούνται από αταξία και αγνωσία, ενώ εις την δευτέραν ηλικία τους, δηλαδή μέχρι δεκατεσσάρων χρόνων, από λαιμαργία και γαστριμαργία. Ανάγκη, λοιπόν, είναι να τα διδάξουν την ευταξία, την γνώσι, την εγκράτειαν και τη σεμνότητα. Και οι μεν γονείς πρέπει να δίδουν εις αυτά το καλό παράδειγμα της καλής και εναρέτου ζωής τους... Οι δε ευσεβείς διδάσκαλοι ας έχουν ως πρότυπο της ζωής τους τον Χριστόν...». Ο άριστος παιδαγωγός άγιος Νικόδημος αντιδρώντας στον άθεο ευρωπαϊκό διαφωτισμό σε αυτό τον λόγο του «περί παιδων καλής αγωγής» να τι λέει, μεταξύ άλλων, να λένε οι δάσκαλοι στους τελειόφοιτους μαθητές τους: «Τους γονείς και διδασκάλους ημών έως τέλους, χρεωστικώς και καθώς ο θεός Νόμος προστάζει, λόγω και έργω, με πολύ σέβας να αγαπάτε. Τους πτωχούς, γυμνούς και φυλακωμένους, κατά την ευαγγελικήν φωνήν, να ελεήτε. Τους ασθενείς και αρρώστους, να επισκέπτησθε και να υπηρετήτε. Τους ξένους εις τους οίκους υμών να εισάγητε. Τους εν ανάγκη να προφθάνητε και να βοηθήτε. Και απλώς, όλους τους ανθρώπους, (ως πλάσμα Θεού!) ωςάν τον εαυτόν σας αείποτε να αγαπάτε, και του καθ' ενός το καλόν να θέλητε, τόσον των πιστών, όσον και των απίστων».

Η αγωγή των παιδιών πρωταρχικά θα πρέπει να έχει στόχο τη διαμόρφωση χαρακτήρος. Το παιδί χρειάζεται πρότυπα. Το παιδί πρέπει να το δούμε, όπως και τον κάθε άνθρωπο βέβαια ως ψυχοσωματική οντότητα και ολότητα, ως εικόνα Θεού. Η Εκκλησία δίνει τα μέσα για την κάθαρση και τελειοποίηση του ανθρώπου, για να γίνει άνθρωπος πνευματικός, δηλαδή πνευματοφόρος, φωτισμένος από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος κι όχι διανοούμενος, κουλτουριάρης, αλλά χριστοποιημένος κι εκκλησιαστικοποιημένος πιστός. Ορισμένοι ψευτοδιανοούμενοι σήμερα εισηγούνται να καταργηθεί το μάθημα των θρησκευτικών στα σχολεία και ν' αντικατασταθεί από τη θρησκευο-λογία. Οι ίδιοι θολοκουλτουριάρηδες θεωρούν ρατσισμό την αγάπη στην

πατρίδα, τη σημαία και την ιστορία. Δεν πρέπει τα παιδιά μας να ντρέπονται για την ελληνικότητά τους και για την ορθόδοξη πίστη τους, που θα τους κάνει ν' αγαπούν και να τιμούν τους ξένους, όπως κι εκείνοι θα πρέπει εμάς. Αξίζει να μεγαλώσουν τα παιδιά στους δύσκολους καιρούς με ισχυρές αντιστάσεις για τη δυτικότερη ζωή, την εύκολη ζωή, που αλλοτριώνει τη νεότητα. Έχουν ευθύνη οι γονείς και οι δάσκαλοι για τη διαπαιδαγώγηση που προσφέρουν, που θα κάνουν τα παιδιά ν' αγαπήσουν τον πλούσιο εγχώριο πολιτισμό, την πνευματικότητα κι αγιότητα.

Χρειάζεται επίσης να δούμε και τον τρόπο και τη στάση και **το ύφος και το ήθος μας μέσα στην Εκκλησία**. Μερικοί χριστιανοί μας αγωνίζονται ανορθόδοξα, μ' έναν εσφαλμένο τρόπο, όπως νομίζουν, όπως τους αρέσει, όπως τους βολεύει. Δεν είναι έτσι. Δεν μπορούμε κατά την προτίμησή μας να επιλέγουμε κάποιες αρετές και ν' αφήνουμε άλλες· να προσέχουμε μόνο το τι φαίνεται και παρατηρείται, «το έξωθεν του ποτηρίου» και μέσα μας να επωάζονται ανικανοποίητα πάθη, ανόσιες επιθυμίες, ζηλοφθονία γι' αυτούς που αμαρτάνουν, υπεροψία και φιλαυτία. Χριστιανοί που εκκλησιάζονται τακτικά, πηγαίνουν από κήρυγμα σε κήρυγμα επί χρόνια και δεκαετίες κι όμως δεν έχουν μετανοήσει ειλικρινά, υποκρίνονται, προσποιούνται κι έχουν μεγάλα εσωτερικά κενά, δίχως να γεύονται τους γλυκούς καρπούς της ακένωτης θείας χάριτος.

Το παιδί δεν θέλει μόνο χρήματα αλλά και χάδι, δεν θέλει μόνο ρούχα, υποδήματα και σοκο-λάτες αλλά και γλυκούς λόγους, να τονωθεί, να ενισχυθεί, να παρηγορηθεί, να χαρεί η καρδούλα του. Συνήθως σήμερα οι γονείς ενδιαφέρονται πιο πολύ για την τροφή και τη μόρφωση την κοσμική. Ξένες γλώσσες, μουσική, χορός, γυμναστική, πάλη, ξιφασκία, πυγμαχία, ποδόσφαιρο. Το παιδί είναι συνέχεια απασχολημένο, βομβαρδισμένο από γνώσεις και εικόνες, ειδήσεις και διαφημίσεις. Είναι από νωρίς αρκετά κουρασμένο. Δεν λέω ότι δεν χρειάζεται η επιμόρφωση, αλλά είναι γνωστό πως η υπερβολή είναι πάντοτε επικίνδυνη. Οι γονείς πρέπει νάναι και παιδαγωγοί και κατηχητές των παιδιών τους. Όπως ωραία ειπώθηκε· «Στην πνευματική κρίση των καιρών μας θα κερδηθούν τα παιδιά, αν οι γονείς τους με μεγάλη ευαισθησία και πολλή φροντίδα τα παιδαγωγούν με το ζήλο του κατηχητή και την ευθύνη του συνειδητού δασκάλου. Οι γονείς θα πρέπει να αποτελούν για τα παιδιά τους τον πρώτο κατηχητή και τον πρώτο δάσκαλό τους. Ακόμη, στο χαμόγελο του πατέρα του το παιδί θα διακρίνει την αγάπη του Ουράνιου Πατέρα και στη στοργή της μάνας τη θερμή αγάπη της Παναγίας μητέρας όλων των πιστών» (μητροπ. Σηλυβρίας Αιμιλιανός).

Λατρεύουμε το μωρό μας και χαίρεται κι αισθάνεται ότι έχει κι αυτό αξία μέσα

στον κόσμο. Το παίζουμε στα χέρια μας, παρατηρούμε τις κινήσεις του, το βλέπουμε και φεγγοβολάμε και λάμπει το προσωπάκι του. Μας ακούει που μιλάμε και μιλάει κι αυτό μια μέρα μόνο του. Προσευχόμαστε και το επηρεάζουμε κι αναπτύσσεται σ' ένα άγιο κλίμα. Φτάνει μόνο που μας βλέπει να προσευχόμαστε. Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης λέγει πως η οποιαδήποτε διαταραχή του ανδρογύνου κατά την περίοδο της κύησης της μητέρας έχει επίδραση στην ψυχή του παιδιού που έρχεται, πόσο μάλλον κατά τη βρεφική και παιδική ηλικία. Το παιδί έχει ανάγκη και πνευματικής τροφής, που όταν του λείπει ατονεί και μαραζώνει, ξαστοχεί, δεν μεγαλώνει φυσιολογικά, ωραία.

Ρώτησα μία φορά ένα παιδάκι, που δεν πήγαινε ακόμη σχολείο - έτσι για να πιάσουμε κουβέ-ντα: «Τί θα γίνεις όταν μεγαλώσεις;». Μου απαντά: «Ό,τι βγάζει πιο πολλά λεφτά!»! Εξεπλάγην, ειλικρινά τάχασα. Τί φταίει αυτό το παιδί; Έτσι ακούει, έτσι έμαθε, αυτό λέει. Αυτό το παιδί όραμα έχει την απόκτηση πολλών χρημάτων. Αυτός είναι ο σκοπός της ζωής του. Γι' αυτό ζει. Αυτό μόνο το ενδιαφέρει. Για χρήματα ακούει συνεχώς τους γονείς του να μιλούν, τ' αδέρφια του, οι φίλοι του, οι γείτονες, οι συγγενείς. Αυτό είναι το ρεύμα της εποχής. Τίθεται ως ευτυχία η οικονομική ευημερία, ο πλούτος, η κατανάλωση. Ο Μέγας Βασίλειος λέγει πως σκοπός του ανθρώπου είναι να ομοιωθεί με τον Θεό, όσο αυτό είναι δυνατόν. Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσό-στομος λέει στους γονείς: Ανάθρεψε έναν αθλητή για τον Χριστό και μάθε τον και σαν άνθρωπος του κόσμου να είναι ευσεβής από μικρός.

Ο άγιος Χρυσόστομος συνηθίζει να λέει πως **το παράδειγμα των γονέων προς τα παιδιά είναι το πάν**. Ο τρόπος της συνομιλίας τους θα επηρεάσει τα παιδιά. Αν ο σύζυγος προσβάλλει, επιτίθεται, βρίζει τη σύζυγο, και τ' αντίστροφο, πληγώνονται τα παιδιά, αλλά και συνηθίζουν να συμπεριφέρονται έτσι. Ο σεβα-σμός, η αγάπη, η υπακοή εμπνέονται καλύτερα και δύσκολα διδάσκονται με ξερά λόγια. Είναι πολύ διαφορετικό να κάνει κανείς αυτό που του λένε από φόβο, πειθαρχία, καταναγκασμό και υποχρέωση, κι άλλο να προτιμά το θέλημα του άλλου από αγάπη. Στα μαθήματα, στα παιχνίδια, στ' αθλήματα θα πρέπει να μάθουν από μικρά τα παιδιά ότι τ' αγαθά αποκτιούνται με κόπο, μόχθο, αγώνα, άσκηση, δυσκολία, υπομονή κι επιμονή. Έτσι δεν είναι σωστό να τους τα παρουσιάζουμε όλα εύκολα. Είναι καλό να μάθουν να προσπαθούν, να ζητούν και τη βοήθεια του άλλου, να ταπεινώνονται, να φιλοτιμούνται, να βγαίνουν από τον ατομισμό, εγωισμό και τη φιλαυτία. Το παιδί θα μάθει πως αντιδρά ο γονιός στην ασθένεια, το πένθος, τη δυσκολία, τη στέρηση και την καθυστέρηση και θα πράξει παρόμοια. Ο άγιος Χρυσόστομος λέγει πως για τιμωρία αρκεί μια επίπληξη με αυστηρή ματιά ή με μια κουβέντα. Η βία, ο θυμός, η οργή είναι αμαρτίες κι από το κακό δεν έρχεται καλό.

Η διδασκαλία θα πρέπει να δημιουργεί ερω-τήματα στους μαθητές, που δεν πρέπει να'ναι παθητικά κι άβουλα όντα, αλλά να συμμετέχουν ενεργά στο ωραίο ταξίδι της μαθήσεως. Ο καλός δάσκαλος διεγείρει το πνεύμα των ακροατών του, τους κάνει να ερευνούν, να διερωτώνται, να κερδίζουν κάτι από την προσωπική τους αναζήτηση, πρωτοβουλία κι εξάσκηση και τότε ό,τι κερδίζει θα το φυλάγει καλύτερα κι επιμελημένα. Όλη αυτή η προσπάθεια θα πρέπει να οδηγείται στην κατάκτηση και βίωση της αλήθειας. Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος λέγει πως μια καταρρα-κτώδης βροχή είναι λιγότερο ωφέλιμη απ' ό,τι μία σιγανή βροχή, γιατί η πρώτη σκάβει τη γη και παρασύρει το έδαφος, ενώ η δεύτερη ποτίζει τη γη ωφέλιμα και την κάνει γόνιμη κι εύφορη. Έτσι και η βίαιη και πολλή μάθηση δεν θα φέρει τους αναμενόμενους καρπούς. Ο Μέγας Βασίλειος λέγει πως ο κηδεμόνας πρέπει νάναι αργός προς τιμωρία. Να το σκέφτεται πολύ να τιμωρήσει. Όχι να τιμωρεί με το παραμικρό σκληρά. Λέγει ακριβώς: «Αν θεραπεύεται η ψυχή με την επιτίμηση, δεν είναι για τον καθένα η επιτίμηση, όπως και η θεραπεία». Ο άγιος Χρυσόστομος θεωρεί πως το φιλότιμο, η συμπάθεια, ο διακριτικός έπαινος και η δίκαιη ηθική αμοιβή δίνει περισσό-τερα καλά, λέγοντας: «Αυτός που τα κατάφερε, αν επαινεθεί, θάχει σφοδρότερη την επιθυμία για κάτι πάντα καλύτερο - με προσοχή όμως και με ακριβοδίκαιο μέτρο».

Το έργο αυτό το ιερό της αγάπης αρχίζει από πολύ πιο νωρίς. Ο μακαριστός γέροντας Πορφύριος Κουσοκαλυβίτης λέγει πως «η αγωγή των παιδιών αρχίζει απ'

την ώρα της συλλήψεώς τους. Το έμβρυο ακούει κι αισθάνεται μέσα στην κοιλιά της μητέρας του. Ναι, ακούει και βλέπει με τα μάτια της μητέρας. Αντιλαμβάνεται τις κινήσεις και τα συναισθήματά της, παρόλο που ο νους του δεν έχει αναπτυχθεί. Σκοτεινιάζει το πρόσωπο της μάνας, σκοτεινιάζει κι αυτό. Νευριάζει η μάνα, νευριάζει κι αυτό. Ό,τι αισθάνεται η μητέρα, λύπη, πόνο, φόβο, άγχος κλπ, τα ζει κι αυτό. Αν η μάνα δεν το θέλει το έμβρυο, αν δεν το αγαπάει, αυτό το αισθάνεται και δημιουργούνται τραύματα στην ψυχούλα του, που το συνοδεύουν σ' όλη του τη ζωή. Το αντίθετο συμβαίνει με τ' άγια συναισθήματα της μάνας. Όταν έχει χαρά, ειρήνη, αγάπη στο έμβρυο, τα μεταδίδει σ' αυτό μυστικά, όπως συμβαίνει με τα γεννημένα παιδιά. Γι' αυτό πρέπει η μητέρα να προσεύχεται πολύ κατά την περίοδο της κύησης και ν' αγαπάει το έμβρυο, να χαϊδεύει την κοιλιά της, να διαβάζει ψαλμούς, να ψάλλει τροπάρια, να ζει ζωή αγία. Αυτό είναι και δική της ωφέλεια· αλλά κάνει θυσίες και για χάρη του εμβρύου για να γίνει και το παιδί πιο άγιο, ν' αποκτήσει απ' την αρχή άγιες καταβολές. Είδατε πόσο λεπτό πράγμα είναι για την γυναίκα να κυοφορεί παιδί; Πόση ευθύνη και πόση τιμή!». Δεν νομίζω ότι χρειάζεται κανένα σχόλιο ο ζωντανός κι αληθινός αυτός λόγος του μακαρίου γέροντος Πορφυρίου.

Με την ελπίδα ότι δεν σας κουράζω θα παρα-θέσω ένα ακόμη κομμάτι από τους λόγους του οσιακής μνήμης π. Πορφυρίου ακριβώς πάνω στο θέμα μας: «Εκείνο που σώζει και φτιάχνει καλά παιδιά είναι η ζωή των γονέων μέσα στο σπίτι. Οι γονείς πρέπει να δοθούνε στην αγάπη του Θεού. Πρέπει να γίνουν άγιοι κοντά στα παιδιά με την πραότητα τους, την υπομονή τους, την αγάπη τους. Να βάζουνε κάθε μέρα νέα σειρά, νέα διάθεση, ενθουσιασμό κι αγάπη στα παιδιά. Και η χαρά που θα τους έλθει, η αγιοσύνη που θα τους έχει επισκεφθεί, θα εξακοντίσει στα παιδιά την χάρη. Για την κακή συμπεριφορά των παιδιών φταίνε γενικά οι γονείς. Δεν τα σώζουν ούτε οι συμβου-λές, ούτε η πειθαρχία, ούτε η αυστηρότητα. Αν δεν αγιάζονται οι γονείς, αν δεν αγωνίζονται, κάνουν μεγάλα λάθη και μεταδίδουν το κακό που έχουν μέσα τους. Αν οι γονείς δεν ζουν ζωή αγία, αν δεν μιλούν με αγάπη, ο διάβολος ταλαιπωρεί τους γονείς με τις αντιδράσεις των παιδιών. Η αγάπη, η ομοψυχία, η καλή συνεννόηση των γονέων είναι ό,τι πρέπει για τα παιδιά. Μεγάλη ασφάλεια και σιγουριά». Νομίζετε πως είναι υπερβολικός ο Γέροντας; Δεν νομίζω. Είναι ειλικρινής, σαφής και ρεαλιστής.

Έχουν ανάγκη οι γονείς από την ισορροπία της ταπεινώσεως, της απλότητας, του μέτρου, της διακρίσεως. Η μεγάλη πίεση, ακόμη και για το καλό, δεν θα βγει σε καλό. Συχνές εκφράσεις όπως «παιδί μου πρέπει να είσαι πάντα πρώτος», «ποτέ να μην μας ντροπιάσεις παιδάκι μου», «ν' αποκτήσεις αύριο ένα καλό όνομα στην κοινωνία», φαίνονται καλές αλλά δεν είναι. Δεν έχουν τόσο υγιή ανωτερότητα, αρχοντιά ελευθερίας κι ευγενή αξιοπρέπεια, αλλά

ισχυρογνωμοσύνη, μεγάλη αυτοπεποίθηση, μεγάλη ιδέα εγωισμού. Καταπιεσμένα τα παιδιά, αντιδρούν κουρασμένα και αγανακτισμένα και τα κλωτσούν όλα πέρα.

Υπάρχει αγάπη και αγάπη. Αγάπη ιερή, αγία, θυσιαστική, ταπεινή. Αγάπη νοσηρή, συναισθηματική, εγωιστική, αποκλειστική, ζηλόφθονη. Όσο η αγάπη των γονέων προς τα παιδιά θάνατι παθολογική, υπερβολική, θα κάνει τα παιδιά εξαρτήματα, ελατήρια των γονέων, που θα μπερδεύει τη συμπεριφορά τους και θα κάνει τη στάση τους αρνητική. Μη ζαλίζουμε τα παιδιά με την πολυλογία, όλο τα ίδια και τα ίδια, και τα κουράζουμε. Ας λέμε πιο λίγα και ας κάνουμε πιο πολλά. Θα τα βοηθήσουμε καλύτερα με το παράδειγμά μας και την προσευχή μας. Η προσευχή μας θα μιλήσει κατ' ευθείαν στην καρδιά τους. Θα τους μιλήσει ο Θεός και θα μας μιλήσουν ύστερα στοργικά, μετανιωμένα, ταπεινά. Η καταπίεση σίγουρα κάποτε θα φέρει αντίδραση. Με το στανιό, με το κακό, δεν έρχεται ποτέ καλό. Ούτε η κολακεία βοηθάει. Μάλλον τρέφει τον εγωισμό και γίνονται τα παιδιά ατίθασα, σκληρά, άπονα, ασεβή και κενόδοξα.

Η οικογένεια και η κοινωνία διαλύεται από την ασθένεια της υπερηφάνειας. Η υγεία είναι η ταπείνωση. Δεν θέλουμε να το παραδεχθούμε. Μιλάμε έτσι για λαθεμένες διαπροσωπικές σχέσεις, για ασυμφωνία χαρακτήρων, για σύγκρουση εποχών και πολιτισμών, για νευρώσεις και για άγχη. Η βάση όλων αυτών είναι το αταπείνωτο φρόνημα, η δαιμονοκίνητη έπαρση. Νάμαστε λοιπόν ταπεινοί και να διδάσκει η ίδια η ζωή μας την ταπείνωση στα παιδιά μας.

Ο χαριτωμένος Γέροντας Παΐσιος ο Αγιορείτης χαριτωμένα έλεγε: «Τα παιδιά που έχουν ποτιστεί από μικρά στην ευσέβεια, μην τα φοβάστε. Και να ξεφύγουν λίγο, λόγω ηλικίας, λόγω πειρασμών, θα επανέλθουν...Τα παιδιά σας να τα μάθετε από πολύ μικρά, να ψήνονται, να δουλεύουν, να γίνονται άντρες. Και τα αγόρια και τα κορίτσια. Και τα κορίτσια πρέπει να έχουν γενναίο φρόνημα. Να κάνουνε τις δουλειές του σπιτιού από πολύ μικρά, γιατί οι πιο πολλοί γονείς τα έχουν κακομάθει και στη ζωή τους, μετά, γίνονται δυστυχημένα...Μην πιέζετε τα παιδιά σας χωρίς διάκριση. Εγώ τις ντομάτες μου τις δένω με πανί. Αν τις έδενα με σύρμα θα κόβονταν. Χρειάζεται προσοχή. Τα παιδιά σήμερα έχουν γερή μηχανή αλλά τετράγωνες ρόδες. Γι' αυτό θέλουν βοήθεια για να ξεκινήσουν...Μερικοί γονείς κάνουν μεγάλο στρίμωγμα στα παιδιά τους και μάλιστα μπροστά σε άλλους! Σήμερα μικροί-μεγάλοι στον κόσμο ζουν σαν σε τρελλοκομείο, Γι' αυτό χρειάζεται πολλή υπομονή και πολλή προσευχή. Ένα σωρό παιδιά παθαίνουν εγκεφαλικό. Είναι λίγο χαλασμένο το ρολόϊ, το κουράζουν και οι γονείς λίγο παραπάνω και σπάζει το ελατήριο. Χρειάζεται διάκριση. Άλλο παιδί θέλει περισσότερο κούρντισμα και άλλο λιγότερο...».

Τελειώνοντας εύχομαι να μην σας κούρασα πολύ. Όχι τόσο με το μάκρος της

ομιλίας, γιατί νομίζω δεν υπερέβην τον καθορισμένο χρόνο της, αλλά με το ότι φάνηκε νάμαι περισσότερο με το μέρος των παιδιών κι όχι των γονέων. Από ποι-ους, πέστε μου, θα πρέπει νάμαστε πιο απαιτη-τικοί, από τους γονείς ή από τα παιδιά. Βλέπετε και οι άγιοι πατέρες κι οι ενάρετοι γέροντες έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις από τους γονείς. Θα βοηθήσουν πολύ περισσότερο με το βιωμένο τους παράδειγμα, την ταπεινή και θερμή προσευχή τους, την αγιότητα του βίου τους, παρά με τις συνε-χείς θυμωμένες συμβουλές, τις επαναλαμβανόμε-νες εγωιστικές απειλές, τις υπερβολικές αυστηρότητες, τις κουραστικές φλύαρες επαναλήψεις.

Ο καλός Θεός βλέποντας τον ταπεινό μας αγώνα θα μας ενισχύει κι ενδυναμώνει. Την καλή μας διάθεση θα την ευλογήσει και τις παραλεί-ψεις μας θα τις παραβλέψει. Δεν είναι οι γονείς όλοι σπουδαγμένοι, παιδαγωγοί, θεολόγοι και ειδικοί ψυχολόγοι. **Η γλώσσα όμως της αγάπης και της ταπεινώσεως θαυματουργεί διδασκόμε-νη** κυρίως με την καθαρότητα του βίου, κι επηρε-άζει τ' αγαπητά παιδιά μας για ν' ακολουθήσουν τον δρόμο της αληθινής προόδου με τη ζωντανή σχέση τους με τον ζώντα Χριστό.

Διασκευασμένο Απόσπασμα από το Βιβλίο

«Η Εύλαλη σιωπή»

Μοναχού Μωυσέως Αγιορείτου

Πηγή: xfd.gr